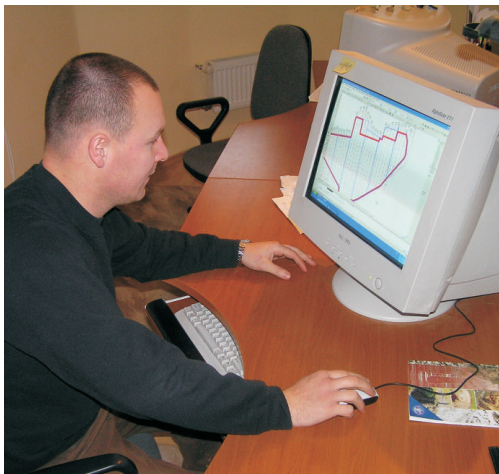

Problemų atkurtoje Lietuvos valstybėje netrūksta daugelyje veiklos sričių. Ne paslaptis, kad jų gausu ir aukštosiose mokyklose. Vyriausybė, pripažindama mokslą prioritetine valstybės raidos sritimi, švietimą ir mokslą finansuoja toli gražu nepakankamai. Todėl neišspręstos problemos gimdo naujas, kurios kaip lavina apima visą aukštojo mokslo sistemą, paliesdama ir svarbiausiąją akademinės bendruomenės dalį – studentiją.

Spausdindama Vilniaus universiteto Geologijos ir mineralogijos katedros I kurso magistranto Aleksandro Čanovo straipsnį, „G.A.“ žurnalo redakcija tikisi, kad tai paskatins ir kitus studentus bei dėstytojus žurnalo puslapiuose aptarti aktualius geologijos studijų tobulinimo klausimus. Be to, žurnalo redakcija paprašė Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto prodekaną doc. dr. Petrą Klizą, kuruojantį magistrantūros studijas, išsakyti savo požiūrį apie magistranto A. Čanovo straipsnyje keliamas problemas ir jų sprendimo galimybes.

Aleksandras Čanovas, Vilniaus universitetas

MŪSŲ ATEITIS – MŪSŲ RANKOSE

Straipsnio autorius darbo prie kompiuterio metu.
The author of the article working at his computer.

Noras aprašyti tai, kas neduoda ramybės mums, geologams, kilo seniai. Bendraudamas su studentais geologais bei kolegomis supratau, kad panašios mintys neduoda ramybės ir jiems. Su žemiau iškeltomis problemomis, mano manymu, susiduria bei ieško jų sprendimo ne tik studentai, bet ir dėstytojai bei įmonių vadovai. Nuo sugebėjimo teisingai suvokti problemų aktualumą, gebėti jas išspręsti, ieškoti alternatyvų ar kompromisų – bei tai daryti kartu – priklausys tu, kurie tapo geologais specialistais ir mokymo mums, ir tu, kurie taps, perimdami patirtį ir tęsdami pradėtus darbus, gerovė ir ateitis.

Pirma problema – mokslas. Paradoksalu, bet bėgant laikui ir tobulėjant technologijoms, keičiasi ir studijų metu pateikiamos informaci-

jos būdai. Deja, kaip nebūtų gaila, tai įvyksta ne visur. Kalbėsiu apie Gamtos mokslų fakulteto, Geologijos ir mineralogijos katedrą, kurioje pačiam teko ir dabar tenka mokytis, bet, manau, kad su panašiomis problemomis susiduriama ir kitose katedrose.

Manau kiekvienam mūsų studijų metu teko sėdėti paskaitose, kur medžiaga pateikiama „sausai“: nuobodžiai ir monotoniškai skaitoma 3-4 valandas, kartais panaudojant vos kelias skaidres, dažnai be jokios vaizdinės medžiagos. Tokių paskaitų efektyvumas ir rezultatyvumas (tegu nesupyks gerbiami dėstytojai) lygūs visiškai nuliui, nes jau po pirmosios tokios monotoniškos valandos viskas susilieja, nieko neišlieka galvoje, tik automatiškai konspektuojai, neatrenkant svarbiausio. Galbūt atsakysite, kad mes visi tai praėjome, iškentėsite ir jūs.... Nesutinku, todėl ir keliu šią problemą.

Esu už tai, kad studentų ir dėstytojų laikas nebūtų švaistomas veltui. Esu už tai, kad paskaitos metu būtų įdėta maksimaliai pastangų savo didelei patirčiai perduoti ir kiek leidžia galimybės vaizdžiai ir suprantamai parodyti tai, apie ką kalbama.

Suprantama, dėstytojas dėstytojui nelygu. Kartais puikus specialistas, turintis didelę patirtį ir išmanantis savo darbą bei dalyką, apie kurį kalba, tiesiog nemoka to perteikti kitiems. Sutinku, ne kiekvienas turi pedagogo talentą, taigi siūlau alternatyvą: studentams turėtų būti suteikta galimybė mokytis savarankiškai ir atsiskaityti po tam tikro laiko už kiekvieną temą ar skyrių. Be abejo, turėtų būti suteikta galimybė prieš atsiskaitymą aptarti neaiškius dalykus bei dis-

Pirmo kurso magistrantė Sigitą Budėnaitę užsiėmimų metu pristato pasirinktos temos medžiagą (autorius nuotraukos).

First-year master student Sigitą Budėnaitę presenting her topic (Photos by the author).

medžiagos kiekį lengviau, nei nuobodžiai klausytis didelės apimties „sausos“ teorijos. Nagrinėjant ar aptariant klausimus seminarų ar konsultacijų metu, padidėja realaus susidomėjimo ir noro išsiaiškinti iškeltas problemas galimybė.

kutuotinus klausimus.

Dėstytojas, kuriam iš tikrųjų rūpi, kad jo dalyką išmanytu, turėtų domėtis, ar priimtina ir studentams pakankamai aiški jo skaitomų pakaitų forma. Reikia turėti noro ir ryžto spręsti problemas kartu, ieškoti alternatyvų, kompromisų bei bendros kalbos. Taigi padėdami vieni kitiems rasime optimaliausią variantą.

Malonu matyti, kad kai kurie iš katedros senbuviai, pedagogai ar samdomų specialistai, bando žengti koją kojon kartu su progresu (omenyje turi medžiagos pateikimo būdus). Sveikintina, mano manymu, ir iniciatyva suteikti studentams savarankiškumo, leidžiant patiems ruošti pagal dėstomo kurso programą ir dalimis už ją atsiskaityti. Toks dėstytojų sprendimas studentui suteikia daugiau savarankiškumo, iniciatyvos, susidomėjimo studijuojamu dalyku, lavina gebėjimą savarankiškai analizuoti ir savaip interpretuoti keblus klausimus. Tokiais atvejais su dėstytoju susitinkama tik per konsultacijas, kurių metų išsprendžiami visi neaiškumai, ir per atsiskaitymus.

Kitas iš įdomių paskaitos variantų – kai kiekvienai dėstomo kurso temai studentai pasirinktinai rengia pristatymą. Išdėstęs savo pasirinktą temą, studentas atsako į kolegoms iškilius klausimus, kartu parodydamas, kiek gerai sugebėjo išnarplioti temos problematiką, ją įsiasavinti ir suprasti, išryškinti aktualius ir opiausius klausimus. Tokių paskaitų privalumas – studentai mokosi kalbėti prieš auditoriją, mokosi savarankiškai ruošti ir analizuoti, o pristatymui pasibaigus, diskusijoje dalyvauja visa grupė.

Efektyvumas, sprendžiant problemą tokiais būdais, tikrai yra: pirmiausia, įsiasavinti mažesnį

simokydamas mažesnį kiekį medžiagos, studentas labiau pasitikės savo jėgomis ir neruoš „špargalių“, atkris nusirašinėjimo problema. Be abejo, medžiagos pateikimo būdai gali būti įvairūs. Paminėjau tik keletą, kuriems tikiuosi pritartų visi, kurie į universitetą atėjo ne „popieriuko“, o žinių.

Antroji problema susijusi su norinčiais dirbti darbą pagal specialybę tik ką baigusiais universitetą jaunais specialistais. Iš tikrųjų šios problemos šaknys slypi daug giliau. Pradėsiu nuo to, ką patyriau pats. Studentams labai trūksta žinių apie geologines įmones, jų veiklą, šiuo metu reikiamų specialistų paklausą. Mokymasis nežinant, ar pavyks rasti darbą pagal specialybę, ar iš viso tokių specialistų reikia, „numuša“ bet kokį entuziazmą ir sukuria miglotos ateities viziją. Mums reikia žinoti savo realias galimybes ir perspektyvas, tiek šiandien, tiek ateityje.

Jau trečiame kurse mes turime rašyti kursinius darbus, ir be abejonės tai būtų geriausias pagrindas būsimam bakalauriniam darbui, bet, deja, kartais kursinio tema ir netgi geologinė sritis skiriasi nuo tos, kuri pasirenkama bakalauriniam darbui. O bakalaurinio tema kartais visiškai skiriasi nuo magistrinio. Juntamas kai kurių studentų neapsisprendimas, nuolatinė paieška, blaškymasis, o tokių dalykų pasekmė, manyčiau, visiems aiški. Reta studentų, kurie nuo pats stojimo į universitetą žino, kuo nori būti ir ką dirbti. Dažniausiai susidomėjimas kildavo vėliau. Tam yra keletas priežasčių. Pirmiausia jaučiamas informacijos trūkumas aplamai apie veikiančias geologines ar panašaus profilio įmones, jų atliekamus darbus, reikiamų specialistų paklausą. Bendras susipažinimas su keliomis

veikiančiomis geologinėmis įmonėmis įvyko dėstytojo V. Skuodžio dėka vienos iš praktikų metu. Be abejo, studento ateitis – jo paties rankose. Kas nori, tas randa, bet ką daryti tiems, kurie mažiau komunikabilūs, ryžtingi?

Turiu pasiūlymą įmonių bei katedros vadovams – kiekvienais metais, pavyzdžiui, rugsėjo mėnesį, katedroje organizuoti įmonių vadovų susitikimus su studentais ar bent jau paruošti reklaminius bukletus, kuriuose būtų plačiai pasakojama apie geologinę įmonę, jos veiklą, veiklos specifiką ir perspektyvas, reikiamų specialistų paklausą, tikėtiną darbo užmokestį ir pan. Tokių bukletų rinkinys turėtų būti katedroje, kad, kilus susidomėjimui, studentas visada galėtų pasiteirauti reikiamos informacijos.

Tokių veiksmų rezultatai – studentai daugiau sužinotų apie geologines įmones ir jų veiklą, tai savo ruožtu skatintų susidomėjusius užmegzti ryšius su įmonėmis ir galbūt padėtų apsispręsti dėl būsimos specializacijos. Padidėtų tikimybė, kad jau trečiame kurse dauguma pasirinktų kursinių darbų temas, kurios vėliau būtų plėtojamos bakalauroiniuose darbuose, – tai leistų giliau pažvelgti į analizuojamą problemą, būtų surinkta daugiau medžiagos ir žinių. Nebeliktų blaškymosi. Idealiausias variantas – jei įmonių vadovai būtų kursinių ir bakalauroinių darbų vadovais. Tai suteiktų galimybę nukreipti studentą abipus naudinga linkme ir kartu tarsi būtų „lipdomas“ toks specialistas, kokio jiems reikia.

Trečiaji problema – darbo užmokestis. Nedažnai, bet tenka girdėti, kad kai kurių studentų lūkesčiai nepasitvirtina įsidarbinus kai kuriose geologinėse įmonėse. Priežastys įvairios: arba darbdavys nori išspausti iš studento viską mažiausiomis sąnaudomis, arba darbas geologinėje įmonėje ne geologinis, arba studentas prastai save „parodo“. Kaip ten bebūtų, atlyginimo klausimas priklauso nuo įmonės vadovo žmoniškumo ir nuo pačio darbuotojo gebėjimo dirbti, tobulintis, rodyti pastangas ir iniciatyvą. Be abejo, kad darbuotojas visiškai save realizuoti turėtų būti suteiktos galimybės (čia turiu omeny darbuotojus-studentus). Darbdavys, suteikdamas studentams galimybę dirbti plataus

spektra darbus, padėtų jiems numalšinti jų mokslinį smalsumą, išbandyti save, apsispręsti dėl konkrečios specializacijos pasirinkimo.

Ne visi studentai gauna tėvų materialinę paramą, o darbas pagal specialybę kai kuriems yra svajonė, savotiškas bilietas į gyvenimą, noras realizuoti save ir parodyti tai, ką sugebi, tuo metu vienintelis būdas išgyventi. Siūlyčiau keletą alternatyvų: atlyginimas už atliktą darbą, o ne pastovus atlygimas. Žinant, kiek gali uždirbti, atsiranda stimulus ir noras. Būtų gerai, kad vyresniųjų kursų studentai paskaitų tvarkaraštį galėtų derinti su darbais.

Taiigi tinkamas darbo užmokestis darbovietėje suteiks stimulą dirbti ir uždirbti. Žmoniški ir realūs atlyginimai pritrauks specialistus į firmą ir suteiks galimybę labiau padidinti darbo našumą bei išsilaikyti darbo rinkoje. Ir tada studentai su aukščiau gal nevažiuos braškių skinti, nežiūrės su pavydu į neišsilavinusius statybininkus, nenusivils studijomis, o turės realias galimybes uždirbti realius pinigus čia ir dabar, drąsiai žiūrės į ateitį. Taiigi gerbiami darbdaviai, vertinkime jaunus, norinčius mokytis, dirbti ir pažinti studentus realiai.

Ketvirtoji problema – jaunus specialistės. Kalbu apie savotišką diskriminaciją, apie kurią tenka girdėti taip pat besimokinant universitete. Taip jau susiklostė, kad nors geologinių darbų spektras gana platus, bet, deja, dirbti mieliau primami vyrai. Atmetus visus sunkius fizinius vyriškus darbus, su kuriais tenka susidurti komandiruotėse arba geologinio darbo kasdienybėje, manyčiau, nemažai lieka tokių darbų, kurios puikiai sugeba dirbti ir geologės moterys. Manau, tai puiki užuomina tiems, kuriems rūpi geologijos mokslo plėtra ir vystymasis, jaunų specialistų atėjimas į rinką bei jų perspektyvos.

Šiame straipsnyje kalbėjau tik savo vardu, bet, manau, apie problemas, kurios svarbios ir rūpi daugeliui. Be abejo, tiek tarp studentų, tiek tarp dėstytojų ir darbdavių yra įvairių žmonių. Tikiuosi, kad tie, kas ieško sprendimų ir atsakymų į panašius klausimus, tie, kam tai iš tikrųjų rūpi, atkreips dėmesį į mano išsakytas aktualijas.

Kilus norui išsakyti savo pastabas straipsnio autoriui, rašykite adresu: ilmenitas@one.lt

Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto prodekano doc. dr. Perto Klizo komentaras dėl problemų, keliamų magistranto Aleksandro Čanovo straipsnyje „Mūsų ateitis – mūsų rankose“

Pirmiausia norėčiau pasidžiaugti „Geologijos akiračių“ redakcinės kolegijos iniciatyva spausdinti būsimų jaunųjų specialistų diskusinius straipsnius tiek jiems, tiek visai geologinei visuomenei aktualiais klausimais. Problemos, kurias įvardijo kolega A. Čanovas ir su kuriomis dažnai susiduria jauni žmonės, buvo, yra ir ateityje išliks.

Pabandyčiau pasidalinti savo patirtimi ir išsakyti nuomonę, tuo labiau, kad kai kurių „sukūrimė“ ir realizavime jau 25 metus tiesiogiai dalyvauju. Pirmoji problema – mokslas ir studijos, studentų ir dėstytojų santykiai. Jauni žmonės veržlūs, aktyvūs, trokštantys žinių arba ne, ir vyresni – konservatyvesni, bet turintys daugiau gyvenimiškos, dalykinės ir praktinės patirties. Tai amžina kaip ir šis pasaulis problema. Ji buvo ir mano studijų metais, kuomet ir man atrodė, kad šešiasdešimtmetis profesorius paskaitose „sausai, nuobodžiai ir monotoniškai“ dėsto savo dalyką, geriausiu atveju naudodamas tik geologinius žemėlapius, kitą kartografinę medžiagą ar jo pačio paruoštus plakatus. Tų laikų dėstytojų pagrindinis grafinio vaizdo šaltinis buvo auditorinė lenta, kurioje „gimdavo“ svarbiausios priklausomybės, formulės, schemas ir pan. Šio metodo pagrindinis privalumas buvo tai, kad visa tai patekdavo į studentų užrašus ir tai palengvindavo pasiruošimą egzaminams sesijos metu. Šiuo metu auditorinė lenta yra visiškai nuvertinta, ir tai nėra teisinga. Daugiametė pedagoginio darbo patirtis byloja, kad tai, kas užrašoma, nupiešiama ar kitaip grafiškai pavaizduojama lentoje, persikelia ir į studentų konspektus, o dažnai – ir į galvas. Tai palieka kiekvieno klausytojo atmintyje gilesnį pėdsaką nei parodyta labai graži, spalvota ar kitaip išmarginta bei „papuošta“, bet dažniausiai perkrauta šalutine informacija skaidruolė ar virtualus multimedijos pagalba sukurtas ir pademonstruotas „vaizdelis“. Karti patirtis, sukaupia egzaminavimų metu, byloja, kad paprašius ką nors grafiškai pavaizduoti, dažniausiai studentai tesugeba atkurti tik į konspektus patekusį piešinėlį „nuo lentos“, bet ne išgrynintą, schematizuotą ar kitokią matyto „vaizdelio“ interpretaciją. Noriu pabrėžti, kad nesu prieš skaidruoles ir kitas demonstracines priemones (jų gal net per daug demonstruoju), multimedijos ar interneto panaudojimą paskaitų metu. Turi būti „protingas“ balansas tarp tiesioginio „sausos“ dėstytojo kalbėjimo, auditorinės lentos, skaidruolių, virtualių „vaizdelių“, interneto naudojimo paskaitų metu. Labai gaila, bet čia negali būti vienos universalios metodikos ir proporcijų tarp šių paskaitos sudedamųjų dalių. Tai priklauso nuo skaitomo dalyko specifikos, klausytojų dalykinio pasirengimo (turiu omenyje bazinį mokyklinį išsilavinimą, kursą, nes dažnai tą patį dalyką klausio skirtingų kursų studentai ir kt.), auditorijos techninių galimybių ir kt. Šią temą būtų galima plėtoti ir toliau, tačiau tai ganėtinai ilga diskusija.

Kelios mintys apie studentų savarankiško darbo skatinimą, gebėjimą žodžiu dėstyti savo mintis ar diskutuoti pasirinkta tema. Visa tai leidžia daryti šiuo metu galiojantis Švietimo ir mokslo ministerijos priimtas bei Vilniaus universitete konkrečioms programoms adoptuotas studijų reglamentas. Grynų „sausų“ dalykų geologinėse studijų programose tikrai labai mažai. Dauguma dalykų, be teorinės dalies, turi laboratorinius darbus, praktinius užsiėmimus ar seminarus, kurių metu turi būti ugdomi studentų savarankiško darbo įgūdžiai. Be to, kiekvienoje studijų programoje numatyta ne mažiau kaip 10 proc. laisvųjų dalykų. Ir čia jau studento prerogatyva rinktis daugiau teorinius ar taikomojo praktinio pobūdžio dalykus. Sutinku su kolega A. Čanovu, kad ne visuose dalykuose ši studijų forma optimaliai išnaudojama, tačiau reikia atsižvelgti ir į egzistuojančias objektyvias priežastis: aparatūros, eksperimentinės ir programinės įrangos stoką, medžiagų ir finansinių lėšų trūkumą, galiausiai kai kurių studentų pasyvumą, nesidomėjimą tais dalykais ir pan.

Dar viena galimybė arba tiesiog įpareigojimas studentams savarankiškai dirbti – studijų nuostatuose numatytas savarankiškas darbas su literatūra. Pabandyčiau paaiškinti, kaip tai turėtų būti realizuojama. Kiekvieno studijuojamo dalyko svarba vertinama kreditais. Minimalus dalyko kreditų skaičius – 2, didžiausių apimtis siekia 5-6, o doktorantūros studijose – iki 10 kreditų. Vienas kreditas atitinka 40 studentiško darbo valandų, t.y. vienos savaitės trukmės studijas. Šias 40 darbo valandų sudaro auditorinis darbas, kuris numatytas patvirtintuose semestro tvarkaraščiuose ir priklausomai nuo programos specifikos, kurso ir studijų pakopos užima 20-26 valandas. Likusios 14-20 valandų per savaitę skiriamos savarankiškomis studijoms. Tai įpareigoja studentus gilintis į vieno ar kito dalyko specifiką, daugiau dėmesio skirti baziniams ar sudėtingesniems dalykams. Pagal dabar Vilniaus universitete egzistuojančias studijų nuostatas teoriniai užsiėmimai nėra 100 proc. privalomi, tą pačią dėstytojo dėstomą „sausą“ medžiagą galima įsisavinti savarankiškai – studijuojant mokslinę literatūrą bibliotekoje, naršant internete, blogiausiu atveju – pagal abejotino patikimumo ankstesnių metų ne pačių geriausių studentų paskaitų konspektų kopijas. Su paskutine problema daug kartų susidūriau pats, kai kopijose įvelta klaida sistemškai kartodavosi egzaminavimo metu ir tai turėdavo įtakos galutiniam įvertinimui.

Dėl vietos stokos kitas jaunų specialistų problemas, kurios tikrai nėra mažiau svarbios, pabandyčiau aptarti vėliau.

Doc. dr. Petras Klizas